

TÜRKİYE'DE EVLENME BİÇİMLERİ

Dr. Lütfi SEZEN*

ÖZET

Evlilik, insan hayatında “geçiş dönemleri” olarak bilinen , doğumla başlayıp ölüme kadar devam eden sürecin en önemlilerindedir. Çocukluk ve gençlik dönemi bitince; evlilik hazırlıkları başlar. İnsan neslinin devamı, evlilik olgusunun gerçekleşmesine ve aile çatısının kurulmasına bağlıdır. Aile çatısını oluşturan evlenme biçimleri toplumun; değer yargılarına, sosyal ve ekonomik yapısına, kırsal kesimlerdeki ve kentlerdeki yaşam biçimlerine göre farklılıklar göstermektedir. Biz bu araştırmamızda, tespit edebildiğimiz farklı evlenme biçimlerini ana hatlarıyla açıklamaktayız.

ABSTRACT

Marriage is the most important one in processes, know as “*passing stages*” in human life, which starts with birth and ends with death. Marriage preparation is started by the end of childhood and youthfulness. Continuation of human generation is depend on the realization of marriage fact and establishment of family roof. Marriage kinds wich constitute family roof show differences according to value judgement, social and economic sctructures, life styles in rural areas and cities of the society. We are explaining different marriage kinds, wich we could determine, with main lines in this research.

GİRİŞ

Her canlının çoğalıp neslini devam ettirmesi yaratılışının bir gereğidir. Canlıların en mükemmeli olan insan da bu amacını evlilik yoluyla gerçekleştirmektedir. Evlilik, hayatın bir dönüm noktası ve yeni bir ailenin kurulmasıdır.

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Türkçe Böl. Öğretim Üyesi.

Aile, toplumsal hayatın çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu çekirdeğin oluşması, evlenme olgusu ile gerçekleşmektedir. “Toplumların kültürel ve ekonomik yapısı, yerleşim düzeni, üretim ilişkileri, gelenek ve göreneklere, evlenme biçimlerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır.”¹ Her toplum, kendi yapısına uygun evlenme biçimlerini tercih ederken, kişisel anlayışına ters düşecek evlenme biçimlerini de engellemeye çalışmaktadır. Buna rağmen çok farklı evlenme biçimleri vardır.

Toplumsal değişme sürecinde, endüstrileşme ve kentleşme önemli rol oynamaktadır. Türkiye’de kültürel değişmelerin yoğun görüldüğü büyük kentlerde tanışıp evlenme giderek yaygınlaşırken, gelenekselliğin ağır bastığı yörelerde çok farklı evlenme biçimlerine rastlanılmaktadır. Bu evlenme biçimlerinden tespit edebildiklerimiz şunlardır:

1.Görücü Usulü İle Evlenme: Gelenekselliğin ağır bastığı yörelerde görülen bir evlenme biçimidir. Bu evlenme biçiminde kız seçme girişimi, doğrudan doğruya evlenecek gencin annesi, babası veya diğer yakınları tarafından başlatılmaktadır. Gencin kızı beğenmesi yeterli değildir. Diğer aile bireylerinin de onayını alması gerekmektedir.

İlk önemli değerlendirme kızın güzelliği, asaleti, huyu, mahareti ve iffeti konusunda olur. Akrabalık kurmada ailenin ekonomik durumu da gözden uzak tutulmaz. Kız alıp vermenin birbirine denk aileler arasında olması yeğlenir. Anadolu’da “*Davul dengi dengine*” sözü bunun için söylenmiştir.

Evlenme işine, “*görücü*” denilen ve erkek ailesi tarafından seçilen kadınlar grubunun kız evini ziyareti ile başlanılır. Görücü ekibin içinde; erkeğin annesi, kız kardeşi, birkaç akraba ve güvenilir komşu hanımlar bulunur. Erkeğin ısrarla üzerinde durduğu bir aday yoksa, kız beğenme yetkisi tamamen bu gruba verilir. Görücü ekibin içinde erkeğin annesi, kız kardeşi, birkaç uyanık akraba ve güvenilir komşu hanımlar bulunur. Erkeğin ısrarla üzerinde durduğu bir aday yoksa, kız beğenme yetkisi tamamen bu gruba verilir. Görücü kadınlar, tek bir kız evini ziyaretle yetinmezler. Ev ev, mahalle mahalle, köy köy dolaştıkları olur.

Kız beğenilecek olursa, gizlice ailesi, iffeti, hamaratlığı soruşturulur. Olumlu netice alınması halinde, görücülerden birkaçı ikinci bir sefer ağız yoklamasına giderler. Bu ziyaret sırasında kız kesinlikle kendilerine gösterilmez. Görücülerden yaşlı olanı, “*Allah’ın emriyle kızınız oğlumuza istiyoruz.*” der.²

Kız tarafı ret cevabı verecekse, “*Verilecek kızımız yok*”, “*Yitiğimizi başka yerde arayınız*”, “*Kızımızın yaşı küçük henüz kocaya vermiyoruz*” şeklinde hatırlatmalarda bulunulur. Teklif kabul ediliyorsa, “*Vaktinizi ikileyin*” denir ve birkaç gün süre

¹ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1995, s.185.

² Lütfi Sezen, *Erzurum Şehir Folkloru*, Er-Vak. Yay. Erzurum 1984, s.79.

istenilir.Bu süre içerisinde erkek tarafı soruşturulur ve birkaç günlük süre istenilir. Bu süre içerisinde erkek tarafı soruşturulur.Olumsuz netice alınmışsa, “*Verilecek kızımız yok*” denilir. Olumlu neticeye varılmışsa; “*Allah yazmışsa biz ne diyelim*” şeklinde olumlu cevap verilir.Daha sonra diğer aşamalar tamamlanarak evlilik gerçekleştirilmiş olur.

2 Kız Kaçırma (Düğünsüz Evlenme): Ailelerin evliliğe kesin karşı çıkması durumunda kız kaçırma olayı gündeme gelir.Bu durum, sosyo-ekonomik ve diğer sebeplerle en çok kız tarafının engellemesi ile ortaya çıkar.Bu engeller arasında kız tarafının başlık parası istemesi önemli bir yer tutmaktadır.Delikanlı kızla anlaşarak kızı kaçıtır.Kız kaçırmanın diğer bir şekli de kızın rızası olmadan, zorla kaçırılmasıdır.Bu durumda delikanlı, arkadaşlarından veya yakınlarından yardım almakta, bu da aileler arası sürtüşme ve kavgalara sebep olmaktadır.”Kız kaçırmasına neden olan başlık, başlı başına bir inceleme konusudur”³

3. Başlık Parası Karşılığında Evlenme: Başlık Anadolu'nun birçok yerinde ,evlenecek gencin kız tarafına ödediği paraya denir. Bu ödeme nakit para yanında; altın, ev,bahçe, tarla veya canlı hayvan (at,koyun,sığır vb.) olarak da gerçekleştirilmektedir.Doğu Anadolu Bölgesi'nde başlığa; “*bedel*”, “*ağırlık*”, “*ana hakkı*” gibi vb. isimler de verilmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizin kırsal kesimlerinde, günümüzde bile oldukça yaygın olan başlık parasının miktar ve biçimi üzerinde yapılan pazarlığın sonuçlanmasına “*başlık kesme*” denir. Başlık, kadını bir mal olarak gören bir anlayışın ürünü olması yönüyle, son derece ilkel bir zihniyetin devamıdır. Oğlan tarafının ekonomik yıkımına sebep olmakta, gerekli paranın temin edilmemesi durumunda, kız kaçırma ve kan davalarını çoğaltmaktadır.

Başlık parasını tamamen kızın çeyiz masrafına harcayan aileler de vardır. Bu durumda, başlık parasının, evleneler için “*ekonomik bir destek olabileceği*” de söylenebilir.

4. Oturak Alma .Evlilik: “Erkeğin kızı zorla kaçırması yanında, kızın

bohçasını alarak oğlan evine gidip oturması durumu vardır ki buna bazı yörelerde, ‘oturak alma’ denilmektedir. Kütahya, Sivas, Kastamonu illerinde bu evlilik biçimlerine rastlanılmaktadır. Kastamonu’da bir kızın bazen gözünü tuttuğu herhangi bir erkeğe kaçtığı görülmektedir”.⁴ Kız veya erkek tarafının karşı çıkması veya yoksulluk nedeniyle gerçekleştirilen bir evlenme biçimidir. Kız onurunu hiçe sayarak oğlan evine gelip oturduğu için, çoğu zaman oğlanın ailesi tarafından kabul görmez.

³ P.Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru**, İst.1973, ss.204-210

⁴ İ.Yasa,“**Türkiye’de Kız Kaçırma Gelenekleri ve Bunlarla İlgili Bazı İdarî Meseleler**”,TODAİ Yayınları,Ankara 1962,s.3.

Bu evlenme biçimi, “*Erkeğin kız tarafından kaçırılması*” şeklinde de yorumlanmaktadır.

5. Baş Örtüsü Kaçırma Yoluyla Evlilik: Hakkâri, Van, Ağrı ve Erzurum’un bazı ilçelerinde rastlanılan bu evliliğin gerçekleştirilmesinde; kıza ait bir eşyanın kaçırılması, kızı kaçırmakla eş tutulmaktadır. Yerel adı “*dezmal kaçırması*”⁵ olan bu âdete göre; Çeşmede, evde veya yoldayken, bir kızın baş örtüsü delikanlı tarafından zorla kaçırılırsa, baş örtüsü kaçırılan kızın iffeti (kızlığı) bozulmuş sayılır. Oğlanın ailesi , kız tarafıyla anlaşmak zorundadır. Aksi taktirde silahlı çatışmalar ve kan dökülmeleri kaçınılmaz olur.

6. Beşik Kertme Evliliği: Ülkemizde rastlanılan evlenme biçimlerinden birisi de “*beşik kertme*” evliliğidir. Dede Korkut Kitabı’nda adı geçen bu evlenme biçiminin çok eski bir geçmişi olduğu anlaşılmaktadır.⁶ Temelinde sosyo-ekonomik ve psikolojik etmenlerin yattığı bu tür evlenme, “Hindistan ve Avustralya’da da görülmektedir.”⁷ Birbirini çok seven eş-dost, komşu veya yakınlar, çocukları henüz beşikte iken, beşiklerine birer kertme(işaret) vurarak kız ve oğlanın haberi olmadan nişanı gerçekleştirirler.

Bu yolla gerçekleştirilen nişanın ileride birtakım sürtüşmelere ve gerginliklere yol açtığı bilinmektedir. Kız ve oğlanın evlenme çağına geldiklerinde birbirleriyle evlenmek istememeleri, aileleri güç durumda bırakabilmektedir. Törelere ağır bastığı yörelerde uygulanan bu evlilik akdinin bozulması durumunda, silahlı eylemler ve kan davaları gündeme gelebilmektedir. Özellikle kız tarafından beğenilmeyen erkek bunu bir gurur meselesi yaparak çatışmalara neden olmaktadır.

7. Taygeldi Evlilik: Dul bir kadının, “Eski kocasından olan çocuklarını da alarak dul bir erkekle, ya da dul bir erkeğin eski karısından olan çocuklarını alarak dul bir kadınla yaşamasından doğan evliliğe denir. Kadın veya kocanın yanında getirdikleri çocuklar, ‘taygeldi’ olarak adlandırılırlar.”⁸ Sosyo-ekonomik ve psikolojik etmenlerin neden olduğu bir evlenme biçimidir.

8. Kuma Getirme Evliliği: Cumhuriyetten önce, karısı kısır olan veya erkek çocuk doğuramayan erkek, yeniden evlenirdi. Günümüzde büyük kentlerde giderek kaybolan bu âdet, Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizin kırsal kesimlerinde hâlâ devam etmektedir. Bu gibi evlenmelerde ilk kadın, sonradan gelenin yanında ikinci plâna düşer. İkinci plâna düşmemek için yörede; “*kuma*” veya “*çocuk anası*” denilen ikinci kadını bizzat kendisi bulur. Bu şekilde gelen kadın kendisine “*kayın valide*” gözüyle

⁵ U. Barlas, **Hakkâri İli Evlenme Töre ve Törenleri**, Karabük 1975, s.64.

⁶ O.Şaik Gökyay, **Dede Korkut**, İstanbul 1963, s.32.

⁷ S.Veyis Örnek, **Etnoloji Sözlüğü**, Ankara 1971, s.46.

⁸ İbrahim Yasa, “**Taygeldi Ailesi**”, SBF.Der.Cilt:XVII,Sayı:2, Ankara 1963, S.305.

bakar. Önceki de kendisini “büyük anne” kabul ederek davranışlarını ona göre ayarlar. Böylece aile içindeki yerini sağlamlaştırmış olur.

9. Berder (Bedel) Evliliği: Doğu v e Güneydoğu Anadolu’da uygulanan bir evlenme biçimidir. “Başlık sorununu ve yükümlülüğünü ortadan kaldıran bu tür evlilik; hem kızı hem de oğlu bulunan iki ailenin, karşılıklı olarak hem kızlarını hem de oğullarını birlikte evlendirmeleri suretiyle gerçekleştirilmektedir.”⁹ Başlık ödeme konusunda güçlük çeken aile, evlenme çağındaki kızını veya oğlunu evlendirmek istediği zaman, aynı durumdaki bir aile ile anlaşır. Bu yolla kurulan evliliğe “berder” ya da “bedel” denildiği gibi,¹⁰ “kız değiş tokuşu”, “değişik usulü”¹¹ şeklinde adlar da verilmektedir.

10. Kepir (Yaban Değişimi) Evliliği: Zor kullanılarak gerçekleştirilen bir evlilik biçimidir. “Evlenmek isteyen fakat başlık ve düğün masraflarını karşılayacak kadar paraları olmayan, ya da ailelerin çıkardıkları zorluklardan çekinen bekâr iki arkadaş, kız kardeşlerini kendi aralarında değiştirmeye karar verirler. Ailelerine sezdirmeden, kız kardeşlerini yanlarına alarak (özellikle bir akşam vakti) ıssız bir yere götürürler. Karşılıklı birbirlerine teslim ettikleri kızlara zorla sahip olurlar. Böylece bir değiş tokuş evliliği gerçekleşmiş olur. Yanlarına karılarını alarak obalarına(köylerine) dönerler. Bu durumda, evden bir kız gitmiş, yerine bir gelin gelmiştir. Fakat kız kardeşinin namusunu kendi eliyle teslim eden, onun iğfal edilmesine göz yuman oğulları ile her aile bir süre küskün kalır.”¹² Bu tarz evlenme biçimine Hakkâri ve çevresinde rastlanılmaktadır.

11. Ölen Kardeşin Karısıyla Evlenme: Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da rastlanılan bir evlilik türüdür. Sosyo-ekonomik ve psikolojik nedenlerle gerçekleştirilmektedir. Törelere kaynaklanan bu evlilik biçimi, “*Namusu başkalarına kaptırmamak*” gibi bir anlayışla gerçekleştirilmektedir. Ölen kardeşin karısı, bekâr olan erkek kardeşle evlendirilir veya evli olan erkek kardeşin ikinci eşi olması yoluna gidilir. Erkek kardeşin olmaması durumunda ise, yeğenler veya yakın akrabalarından birisi tercih edilir. Mirasın bölünmesi, öksüz kalan çocukların geleceğinden duyulan endişeler de bu tarz evliliklere neden olmaktadır. Üvey babanın akrabadan olması çocuklar için bir güvence olacağı anlayışı da bu evliliğin gerçekleşmesinde rol oynamaktadır. Asya ve Avusturalya’da yaşayan bazı topluluklarda da rastlanılan bu evliliğin genel adı “*levirat evlilik*”tir.¹³

⁹ İ. Beşikçi, *Doğu’da Değişim ve Yapısal Sorunlar*, Ankara 1969, s.163.

¹⁰ A.R. Önder, “*Geleneksel Halk Hukuku*”, I. UTFKB, Cilt:IV, Ankara 1976, s.130.

¹¹ C. Tanyol, “*Baraklarda Örf Âdet Araştırmaları*”, SD, Sayı:7, İstanbul 1932, s.66.

¹² Barlas, a.g.e. s.63.

¹³ Önal Sayın, *Aile Sosyolojisi*, Ege Ün. Basımevi, İzmir 1990, s.83.

12. Baldızla Evlilik: Özel kültürel bir âdettir.Eşinin ölümünden sonra dul kalan kocanın, baldızı (eşinin kız kardeşi) ile evlenmesidir. Öksüz kalan çocuklara “üvey anne” olarak seçilen teyzenin daha hoşgörülü davranabileceği düşüncesi, bu evlenme biçiminin tercih edilmesinde etkili olmaktadır. Batı Avusturalya’da yaşayan bazı toplumlarda yaygın olan bu evliliğin başka bir biçimine “*sorarat evlilik*” denilmektedir.¹⁴

13. İçgüveyi Evliliği: Erkek çocuğu olmayan, ekonomik durumu iyi bazı aileler, kızı dışarı verme yerine, damadı “içgüveyi” olarak eve almaktadırlar. Özellikle tek kız çocuğu olan bazı aileler bu yola başvurmaktadır.Erkeğin ekonomik durumunun bozuk veya işsiz kalması gibi nedenlerle de içgüveyi evliliğinin gerçekleştiği görülmektedir.Temeline sosyo-ekonomik ve psikolojik nedenler bulunan, erkeğin ekonomik özgürlüğünün sınırlı olduğu bir evlenme biçimidir. Bunun için Anadolu’da, “*Nasılsınız?*” sorusuna, iyi durumda olmayanlar; “*İç güveyiden biraz iyice*” cevabını verirler.

14. Yetim Evliliği: Anne ve babası ölmüş, kardeşleri olmayan bir delikanlı veya kızın, ileride kimsesiz kalmaması için, yakın akrabalarından biriyle evlendirilmesidir. Bu evliliğin temelinde yardımseverlik ve sosyal dayanışma arzusu yatmaktadır.

15. Yakın Akraba Evliliği: Türkiye’de evli çiftlerin yaklaşık üçte birinin birbirleriyle yakın akraba oldukları ifade edilmekte ve akraba olan eşlerin %80’inin kardeş çocukları oldukları belirtilmektedir.¹⁵ En yaygın tanımı ile aile; “Aralarında gerçek bir uzlaşma ve akrabalık bağı olan ve bütün sosyal münasebetleri bir soy etrafında toplanan zümrelerdir.”¹⁶ Bu nedenle, kırsal kesimlerde yakın akraba evliliklerine öncelik verilmektedir.”Akraba evliliklerine dayalı geniş aile, köysel ve geleneksel toplumların bir kurumudur. Kişinin özgürlüğünü kısıtlayıcı ve buna bağlı olarak toplumsal gelişmeyi önleyici olduğu tezi çok ileri sürülmüştür.”¹⁷ Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun kırsal kesimlerinde oldukça yaygın olan bu evlenme biçiminin sosyo-ekonomik ve psikolojik nedenlere dayalı olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Mirasın bölünmemesi, yakın akraba ve kardeş çocuklarının yaşlılık döneminde kayın valide ve kayın pedere daha iyi bakabilecekleri ümidi vb. sebeplerle bu evlenme biçimi tercih edilmektedir.

16. Oldu Bitti Evlilik: Bir oldu bitti sonucu, kızın erkeği kendisiyle evliliğe zorlayan evliliktir. Kızın erkeğin zayıf tarafını yakalayıp onunla ilişkiye girmesi

¹⁴ Sayın, a.g.e., s. 83-84.

¹⁵ Serim Timur, “**Türkiye’de Aile Yapısını Belirleyicileri**”, Türk Toplumunda Kadın, Ankara 1979,s.127.

¹⁶ Hilmi Ziya Ülken, **Sosyoloji**, İstanbul 1943,s.268.

¹⁷ Emre Kongar, **İzmir’de Şehirsiz Ailenin Bazı Nitelikleri** (Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi), Ank.1969,s.129.

sonucunda gerçekleştirilmektedir. Erkeğin kızın zayıf tarafını yakalayıp işgal etmesi sonucunda da bu yola başvurulmaktadır.

17. Para Karşılığı Evlenme: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kırsal kesimindeki yoksul ve eğitimsiz çevrelerinde gerçekleştirilmektedir. İlköğretim çağındaki çocukların okula gönderilmeyerek veya okuldan alınarak para karşılığında evlendirilmesidir. "Çocuk" denecek yaşta kızların yaşlı ve özürlülere satılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Öte yandan, Batı'daki büyük kentlere yerleşmiş, belli bir iş düzeni kurmuş, Doğu kökenli bazı zenginlerin, zihinsel ve bedensel özürlü çocuklarını, kırsal kesimlerden para karşılığı satın aldıkları kızlarla evlendirdikleri de görülmektedir.

18. Kan Parası Karşılığı Evlenme: Doğu ve Güneydoğunun kırsal kesimlerinde, öldürülen kişinin kan bedeli olarak para, altın, ev, tarla yanında kız verildiği de görülmektedir. Temelinde eğitimsizlik olan, ilkel bir evlenme biçimidir. Kan davalarının devam etmemesi amacıyla yapılmış olması tek olumlu yanındır.

19. Öç Alma Karşılığı Evlenme: Aralarında kan davası bulunan feodal dönem kalıntısı kimi aileler, karşı tarafın onurunu incitip saygınlığını zedelemek amacı ile bu yola başvurdukları görülmektedir. Bu evlilik, ailelerin karşılıklı olarak birbirlerinden kız kaçırmaları biçiminde gerçekleşmekte, silahlı çatışmalara ve kan davalarına neden olabilmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun yeterince eğitim hizmetleri götürülmeyen kırsal kesimlerinde bu gibi eylemlere başvurulduğu görülmektedir.

20. Çok Eşli Evlilik: Cumhuriyetten sonra çok eşli evlilik yasaklanmıştır. Eğitim düzeyinin yükseldiği çevrelerde bu evlenme biçimi ortadan kalmış olmasına rağmen, eğitim düzeyi düşük kırsal kesimlerde hâlâ devam etmektedir. Temelinde sosyo-ekonomik ve psikolojik nedenler vardır. Daha çok erkek çocuk sahibi olup bulunduğu çevreye hükmetmek amacı ön plânda gelmektedir. Çocuk, özellikle erkek çocuk doğurmayan kadının üzerine; 1.,2. hatta 3. kuma alınabilmektedir. Kadının hak ve özgürlüğünü hiçe sayan bir anlayışın ürünüdür.

21. Anlaşmalı Evlilik: Dul kalan kadın veya erkeklerin yaşlılık döneminde gerçekleştirdikleri bir evlenme biçimidir. Yaşlı erkeğin bakımı için muhtaç dul veya evlenmemiş bir kadınla anlaşılarak dinî nikah yapılır. Nikâhlanan kadına para, altın ev cinsinden ekonomik destek sağlanır. Yaşlı erkek ölünce, evlendiği kadın resmî nikâhlı olmadığı için kendisine verilenlerle yetinir. Kalan miras, erkeğin varisleri tarafından paylaşılır.

22. Hileli Evlilik: Kamu kuruluşları sigorta veya bağ-kurdan emekli olan yaşlı erkeklerin dul olanlarının maaşlarının öldükten sonra bir yakını tarafından alınması için başvuru evlilik biçimidir. Kâğıt üzerinde kalan bir evliliktir. Yurt dışında çalışan bazı vatandaşlarımız da bu tarz evlilik biçimini, buldukları ülkeden çalışma izni alabilmek için yabancı kadınlarla evlenmek biçiminde gerçekleştirmektedirler.

23.Rastlantı Evliliği:Rastlantı sonucu, başı sonu düşünülmeden gerçekleştirilen evliliktir. Bir yolculuk sırasında karşılaşma, arkadaş, eş dost, akraba evinde karşılaşma, telefon konuşması sırasında sestten etkilenme, gözden, bacadan göğüsten etkilenme gibi nedenlerle bu evliliğe karar verilebilmektedir. Eşler, birbirlerini yeterince tanımadan, evliliğe karar verdiklerinden, çoğu kez boşanma ile neticelenmektedir. Bu evlenme biçimine, “yıldırım aşk evliliği” de denilmektedir.

24. İlân Yoluyla Eş Seçme (Evlenme): Son zamanlarda, gazete, dergi, televizyonların teletex sayfalarına ve internete ilân vererek eş seçme yoluna gidildiği sıkça görülmektedir. Önce ilân sahibi kendisiyle ilgili bedensel, ruhsal ve diğer özellikleri vermekte, sonra eş olarak seçmek istediği kişide bulunması gereken nitelikleri sıralamaktadır. Ortak noktalarda birleşenler, ilânı gerçekleştiren aracı kurumun desteği ile bir araya gelip konuşup anlaştıktan sonra, evlilik kararı verebilmektedirler.

25.Tercihli Evlilik: Bu tür evlilik, genellikle ana baba, büyük anne, büyük baba gibi aile büyüklerinin onayı ile gerçekleştirilmektedir. Genellikle komşu ve yakın akraba grupları arasında gerçekleşir. “Topluluk içinde ekonomik güçleri aynı olan aileler arasında bu evlenme biçimi yaygındır.”¹⁸ Bu evlenme biçiminde, kız ve oğlan “evlendirilmeleri” konusundaki yetkiyi aile büyüklerine vermişlerdir. Görücü usulü ile evlilikten farklı yönü, kız ve oğlanın aynı çevreden olmaları ve önceden birbirlerini tanımalarıdır.

26. Yabancı İle Evlilik: Yurt dışında görev yapan veya “işçi” olarak çalışanların gerçekleştirdikleri bir evlenme biçimidir. Bu evlilik, yabancından kız alma veya yabancıya kız verme şeklinde görülmektedir. Birtakım hoşlukları, boşlukları ve problemleri olan evliliklerdendir. Bu evliliklerden doğan çocuklarda uyumsuzluğa dayalı problemler sıkça görülmektedir. “Yabancı bir kadının ikinci bir eş olarak seçilmesi” yönünde yapılan evlilikler de vardır. Kimi Türk işçiler, Türkiye’deki eşlerini yurt dışına götürme yerine, yurt dışında tanıştıkları yabancı bir kadınla evlenerek çok eşlilik yolunu tercih etmektedirler. Bu evlenme biçiminin temelinde de eğitimsizliğe dayalı olan sosyal ve psikolojik nedenler yatmaktadır.

27.Farklı Mezhep Evliliği: Evliliklerin gerçekleştirilmesi sırasında karşılaşılan engellerin başında din ve mezhep farklılıkları gelmektedir. Buna rağmen, birbirini seven bazı gençler, bu engelleri aşip mutlu evlilikler kurabilmektedirler. Bu gibi evliliklerin gerçekleşmesi eşlerin başkalarını bağımlı olmamalarına bağlıdır. Belli bir eğitim düzeyine ulaşmamış, ekonomik özgürlüğü olmayan kişilerin bu evliliği gerçekleştirmeleri oldukça güçtür. Karı-kocanın yakınlarının da hoşgörülü olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, aileler arası anlayış farklılıkları sürtüşmelere neden olmakta, bu da karı-kocanın mutluluğuna gölge düşürmektedir.

¹⁸ Sayın, a.g.e., s. 86

28. Metres Edinme Evliliği: Büyük kentlerde yaşayan eğitimsiz zenginler arasında; refah ve zenginlik göstergesi olarak “*metres edinme*” modası görülmektedir. Her türlü bakım ve masrafı üstlenilen başka bir evde ikame ettirilen ikinci bir kadınla sürdürülen gayr-i meşru ilişkidir. Temelinde sosyo-ekonomik ve psikolojik etkenler yatmaktadır.

29. Muta Evliliği: Geçici bir süre için yapılan evliliklerdir. Daha çok İran’da uygulanan bu evlenme biçiminin, Türkiye’de de bazı çevrelerde gerçekleştirildiği görülmektedir.

30. Dış Güveyi Evliliği: Son zamanlarda, bir Japon televizyonunun çöpçatan aracılığı ile Türkiye’ye eş seçmeye gelen K u n i N a k a z o n’ a gösterilen aşırı ilgi, Türk erkeklerinin “*dış güveyilik*” konusuna ilgi duyduklarını, hatta istekli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bundan böyle, dış güveyi evlilik de gündemde yerini alacak gibi gözüküyor.

31. Dul Evliliği: Karısından boşanmış veya karısı ölmüş bir erkeğin, yine kocasından boşanmış veya kocası ölmüş bir dul kadınla evlenmesidir. Bazen de evlilik yaşı geçmiş olan kızın dul bir erkekle evlendiği görülür. Çeşitli nedenlerle evlenmemiş yaşlı bekâr bir erkeğin de dul bir kadınla evliliğine rastlanılmaktadır.

32. Tanışıp Anlaşarak Evlenme: Büyük kentlerde ve eğitim düzeyinin yükseldiği çevrelerde en yaygın olan evlenme biçimidir. Kız ve erkek belli bir süre arkadaşlık yaparak birbirlerini iyice tanıdıktan sonra gerçekleştirdikleri evlenme biçimidir. Kişiliğini bulmuş, ekonomik özgürlüğü olan eğitim düzeyi yüksek gençler, bu yolla evliliği tercih etmektedirler.

33. Televizyon Evliliği : Bazı televizyon kanallarınca yürütülen reyting amaçlı bir evlenme biçimidir. Evlenmek arzusunda olan gençler, orta yaşlılar, hatta; gençlerin evlenmesinde söz sahibi olan kayınvalide adayları, ilgili kanala davet edilerek kapalı bir mekânda, aylarla ifade edilebilecek uzun bir süre bir arada tutulmaktadırlar.

Bu süre içerisinde birbiriyle anlaşabilenlerden, izleyicilerle yapılan anket sonucunda en çok oy alan kız ve erkeğin evlilik masrafı karşılanmakta, çeşitli bağışlar yapılmakta ve ekonomik destek verilmektedir. *Ben evleniyorum, Biz Evleniyoruz, Sevda Masalı, İkinci Bahar, Gelinim Olur musun?, Size Anne Diyebilir miyim? vb.* isimlerle gündeme gelen bu televizyon programlarından farklı sonuçlar çıktığı da görülmektedir. İzleyicilerden yeterli destek alıp evlenenler olduğu gibi, İzleyicilerin desteğini alamayanlar, hatta izleyicilerden yeterli destek almalarına rağmen anlayamayanlar, kayınvalide baskısıyla evlenemeyenler de görülmektedir.

Pek çok izleyicinin farklı TV kanallarında büyük ilgiyle izlediği bu evlenme biçiminin sonuçları hakkında şimdiden bir şey söylemek oldukça güç.

SONUÇ

Evlilik, insanların yaşamları boyunca uyguladıkları temel kavramlardan birisidir. Toplumun kültürel yapısı ve değer yargılarına göre farklılıklar gösterir. “Toplumlar kimin kiminle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenilebileceğine dair bir takım kurallar belirlemişlerdir. Çok değişik uygulamalar olmakla beraber evlilik, esas itibarıyla toplum tarafından onanan kadın ve erkek ya da kadınlar ve erkekler arasında yaratılan bir ilişki türünü karakterize etmektedir. İlişkinin belirli kalıplar içinde gerçekleştirilmesi, evliliğin sosyal bir kurum olarak ele alınıp incelenmesine olanak vermektedir. Aile birliği sürekliliğini evlilik kurumuyla sağlar. Başka bir deyişle evlenme olgusu aileyi oluşturan toplumsal ilişkileri belirli kalıplar içerisine yerleştiren bir sözleşmedir. Evlenme gelenekleri ve seremonilerinin batılılaşma süresi sonunda gittikçe değişmekte olduğu da bir gerçektir.”¹⁹

Ailenin çatısı evlilik kurumunun gerçekleşmesi ile oluşur. Günümüzde en çok ilgi gören evlenme biçimi belli bir flört döneminden sonra anlaşarak evlenme olmasına karşın, bu tarz evliliklerde dahi zaman zaman büyük anlaşmazlıkların çıkmakta, eşlerin evliliklerini sona erdirdiklerine rastlanılmaktadır. Bu da kısa süreli tanışmaların evlilik çatısını kurmakta yeterli olmadığını göstermektedir. Evlenme çağına gelen gençlerin ve yakınlarının farklı evlilik arayışlarına girmesinde ve yuva kurma konusunda kararsızlıkların oluşmasında, günümüzde eşler arasında anlaşmazlıkların çoğalması etkili olmaktadır.

Değişik evlenme biçimlerinin ortaya çıkmasında; yöresel faktörler, kültürel farklılıklar, eğitim durumu , sosyal ve ekonomik nedenler önemli ölçüde rol oynamaktadır. Ayrıca hızlı kentleşmeden kaynaklanan toplumsal değişimlerin yeni evlenme biçimlerine zemin hazırladığı gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır.

¹⁹ Nermin Edentuğ, **Türkiy’de Karadeniz Bölgesi’nde Evlenme Gelenekleri ve Törelere**, I. Antropoloji Dergisi , Sayı: 4, 1968, ss. 27-58.

KAYNAKÇA

- Barlas, U., **Hakkâri İli Evlenme Töre ve Törenleri**, Karabük 1975
- Beşikçi, İ., **Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar**, Ankara 1969
- Boratav, P.Naili, **100 Soruda Türk Folkloru**, İst.1973
- Demirsipahi, Cemil, **Türk Halk Oyunları**, Ankara 1975
- Edentuğ, Nermin, **Türkiy'de Karadeniz Bölgesi'nde Evlenme Gelenekleri ve Töreleri**, I. Antropoloji Dergisi, Sayı: 4, 1968
- Gökyay, O.Şaik, **Dede Korkut**, İstanbul 1963
- Kongar, Emre, **İzmir'de Şehirsel Ailenin Bazı Nitelikleri (Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi)**, Ank.1969
- Önder, A.R., **"Geleneksel Halk Hukuku"**, I.UTFKB, Cilt:IV, Ankara 1976
- Örnek, S.Veyis, **Etnoloji Sözlüğü**, Ankara 1971
- Örnek, Sedat Veyis, **Türk Halkbilimi**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1995
- Sayın, Önal, **Aile Sosyolojisi**, Ege Ün.Basımevi, İzmir 1990
- Sezen, Lütfi, **Erzurum Şehir Folkloru**, Er-Vak. Yay. Erzurum 1984
- Tanyol, C., **"Baraklarda Örf Âdet Araştırmaları"**, SD, Sayı:7, İstanbul 1932
- Timur, Serim, **"Türkiye'de Aile Yapısını Belirleyicileri"**, Türk Toplumunda Kadın, Ankara 1979
- Ülken, Hilmi Ziya, **Sosyoloji**, İstanbul 1943
- Yasa, İ., **"Türkiye'de Kız Kaçırma Gelenekleri ve Bunlarla İlgili Bazı İdarî Meseleler"**, TODAİ Yayınları, Ankara 1962
- Yasa, İbrahim, **"Taygeldi Ailesi"**, SBF.Der.Cilt:XVII,Sayı:2, Ankara 1963.